

Adviseren over het Advies Examenprogramma's Nederlands havo/vwo

Vooraf

In *Moer* 1995•4 (p. 190-200) stonden de belangrijkste passages uit het voorlopige voorstel voor de Examenprogramma's Nederlands voor HAVO en VWO zoals opgesteld door de Vakontwikkelgroep Nederlands. Die Examenprogramma's zijn in de zomer van 1995 ter beoordeling voorgelegd aan de vakverenigingen. Naar aanleiding daarvan heeft het VON-Bestuur een notitie geschreven die onder de aandacht van de Vakontwikkelgroep is gebracht (zie VON-Info in *Moer* 1995•5, p. 260-263). Gezien de gestelde adviestermijn was ledenraadpleging toen niet mogelijk.

Behalve bij de vakverenigingen heeft de Vakontwikkelgroep ook haar licht opgestoken bij een beperkte groep willekeurig gekozen docenten Nederlands uit het HAVO en VWO. Dat gebeurde tijdens een 'hearing' in september. Een verslag van die gebeurtenis door Xander Noë is te vinden in *Moer* 1995•5 (p. 247-250). In diezelfde *Moer* (p. 293-294) gaat Frank 't Hart in meer algemene zin kritisch in op de wijze waarop opvattingen van docenten bij onderwijsvernieuwing 'gehoord' worden.

Intmiddels is het definitieve advies over de Examenprogramma's Nederlands voor HAVO en VWO beschikbaar en heeft de Staatssecretaris van OCW de vakverenigingen verzocht opnieuw over de Examenprogramma's te adviseren. Dit schriftelijke advies moest binnen zijn voor 17 februari 1996 en diende in ieder geval een antwoord te bevatten op een aantal gerichte algemene en specifieke vragen van de Staatssecretaris. Het VON-Bestuur heeft dit adviesverzoek gehonoreerd en hiertoe op 13 februari j.l. een ledenraadpleging georganiseerd. Mede op basis van de resultaten van die raadpleging is op 15 februari j.l. het onderstaande advies naar Zoetermeer gestuurd.

Advies over het Advies Examenprogramma's Nederlands havo en vwo

1 De VON en examens

Vanuit maatschappelijke en pedagogische overwegingen is de VON in principe voor selectievrij onderwijs. Voorzover eindexamens een selectieve functie vervullen - en dat doen ze in Nederland, ook in het HAVO/VWO - stuiten ze op bezwaren bij de VON. Die bezwaren hebben geen betrekking op het programma als zodanig op basis waarvan de examens afgenomen worden.

Nu is de VON zich er haar hele bestaan al van bewust dat het ideaal van selectievrij onderwijs, gegeven de krachtsverhoudingen in de arena waar de strijd over de definitie van 'goed (moedertaal)-onderwijs' zich afspeelt, moeilijk te bereiken is. Daarom is de VON in haar relatief korte bestaan het maken van 'vuile handen' niet uit de weg gegaan, ook niet op het terrein van (selectieve) examens. Het zal echter duidelijk zijn dat de VON zich daarbij toch door haar ideaal liet - en zal laten - leiden en dat zij dus steeds zal proberen de selectieve functie van een examen af te zwakken. De aard van het document waarover de VON hierbij advies uitbrengt en de functie van de adviesvragers nopen ertoe van dit standpunt in dit kader gewag te maken.

Dat geldt evenzeer voor een drietal andere standpunten van de VON die in dit verband van belang zijn. Allereerst bepleit de VON een maximale autonomie voor docenten als professionele beroepsbeoefenaren zowel bij de vormgeving als de uitvoering en dus de afsluiting van het onderwijs dat zij geven. Die autonomie maakt het realiseren van een ander VON-ideaal mogelijk: een afsluiting die - zoveel mogelijk - bepaald wordt door het onderwijs dat eraan voorafgaat in plaats van onderwijs dat voorbereidt op een elders bepaalde afsluiting. In het eerste geval kan het onderwijs uitgaan van en aansluiten bij de talenten en interesses van de leerlingen - opnieuw een VON-ideaal -; in het tweede geval worden die ondergeschikt gemaakt aan de afsluiting, wat uitsluit en 'zakken' veroorzaakt. Als emancipatoire onderwijsbeweging wil de VON haar definitie van 'goed' (moedertaal)onderwijs vooral relateren aan de belangen van leerlingen in achterstandssituaties. Als zodanig bepleit de VON maatregelen die de positie in het onderwijs van leerlingen uit sociaal-economisch zwakke milieus, van dialect-sprekende leerlingen, van meisjes en leerlingen die tot etnische minderheden behoren, versterken. Met name de

verdere ontwikkeling van een tolerante multiculturele samenleving ziet de VON als een boeiende en noodzakelijke uitdaging waaraan 'goed moedertaal-onderwijs' – opgevat als geïntegreerd NT1- en NT2-onderwijs inclusief geïntegreerd literatuur-onderwijs – een substantiële bijdrage kan leveren.

Een en ander verdraagt zich moeilijk met centrale examens en minitius gestandaardiseerde school-onderzoeken en dus met tenminste een deel van de missie van de Stuurgroep Profiel Tweede Fase en van de Vakontwikkelgroep Nederlands.

Meer in het bijzonder lijkt het vermeldenswaard dat voor de VON inhoudsvalide examens belangrijker zijn dan betrouwbare en objectieve examens. Volgens de VON kan de betekenis van het achterliggende – op zich natuurlijk uitstekende – principe 'gelijke gevallen gelijk behandelen' op het terrein van de diplomering sterk worden gerelativeerd als meer rekening gehouden wordt met lokale en regionale verschillen in de werkelijke civiele effecten van diploma's. Als die verschillen ondanks de strenge handhaving van het genoemde principe toch blijven voorkomen, hoeft het principe niet meer zo krampachtig nageleefd te worden. In dit kader kan het geen verbazing wekken dat de VON dossier-diploma's bepleit, dan wel een maximale omvang van het handelingsgedeelte van een examen voorstaat.

2 De VON en het produkt van de Vakontwikkelgroep Nederlands

In zijn algemeenheid wil de VON haar waardering uitspreken voor het werk van de VOG-N, zeker gelet op de beperkingen die het overheidsbeleid en de missie van de Stuurgroep Profiel Tweede Fase de VOG-N hebben opgelegd. Hooguit kan men er zich over verbazen dat de VOG-N kennelijk geen behoefte had aan kritische reflectie op beleid en missie en het formuleren van alternatieven. Gelet op het meegedeelde in het *Procesverslag (...) van de Ontwikkeling van examenprogramma's havo en vwo* van de Coördinatiecommissie (1995, p. 7) lijkt het beter te formuleren: 'althans geen behoefte had om die te openbaren'. De VON acht dat een gemiste kans zowel met betrekking tot de verrijking van het publieke discours over het schoolvak Nederlands als met betrekking tot de historische documentatie over het schoolvak Nederlands.

De VON waardeert het dat de VOG-N er naar haar oordeel in geslaagd is op vakinhoudelijk niveau aansluiting te vinden bij progressieve ideeën over 'goed' moedertaalonderwijs door bijvoorbeeld de

invoering van een schrijf- en een leesdossier voor te stellen en nadrukkelijk – zij het naar het oordeel van de VON met te veel beperkingen qua tijd en werkvorm – aandacht te vragen voor mondelinge taalvaardigheid. Anderzijds betreurt de VON het dat de VOG-N in haar *Toelichtingen* vaak 'gas terugneemt' en beperkingen oplegt aan een verdere ontwikkeling van die ideeën. Zo remt de *Toelichting* bij de eindtermen *Schrijfvaardigheid* – met haar nadruk op vormelijke aspecten van het produkt – de (nog aarzelend) op gang komende, maar veelbelovende procesgerichte aanpak van het stelonderwijs, waarin de tekstverwerker een belangrijke rol speelt, eerder af, dan dat ze die ondersteunt.

De VON heeft met genoegen de VOG-N geadviseerd over het juli-concept van haar advies (zie Moer 1995•5, p. 260-263). Voor een nauwkeurige vergelijking van beide versies en een analyse en interpretatie van de verschillen ontbraken – gegeven het ongelukkige tijdstip waarop het verzoek tot advisering van de Staatssecretaris binnen kwam en de korte adviestijd die zij haar adviseurs gunde – tot nu toe tijd en gelegenheid. De indruk bestaat dat de VOG-N – gegeven althans de neerslag ervan in paragraaf 2.3 van haar advies – niet al te zorgvuldig is omgegaan met de uitkomsten van de raadpleging. Ter illustratie zij de passage uit het VON-advies over de juli-versie geciteerd die handelt over het voorstel *Kennis over taal en taalverschijnselen* in te voeren (Moer 1995•5, p. 261):

'Tenslotte is het ontwerpen van een examenprogramma Nederlands, hoe zorgvuldig, ingehouden en compromisbereid de ontwerpers ook te werk gaan, onvermijdelijk ook altijd een strijd om definities van 'goed' moedertaalonderwijs. Hoewel binnen de Nederlandse situatie *de jure* de leerplanontwikkeling de aangewezen arena voor die strijd is, vindt die *de facto* ook plaats tijdens de ontwikkeling van examenprogramma's. Terecht merkt het eerder genoemde *Actieplan explicitering examenprogramma's* volgens het VON-bestuur het volgende op.

«Opstellers van een examenprogramma dienen met deze positie van de minister¹ rekening te houden. Zij dienen terughoudend te zijn bij algemene doelstellingenformuleringen en zich terdege af te vragen of een doel voldoende communiaal is. Omstreden doelen kunnen alleen in examenprogramma's worden opgenomen als daar zeer goede redenen voor zijn, b.v. een besluit van de Wetgever.» (CVEN-rapport, p. 186)

De behandeling door de VOG-N van het door de CVEN voorgestelde 'experiment taalkunde op het vwo' vormt bij het bovenstaande een goede illustratie. De CVEN wist dat ze daarmee geen communaal doel te pakken had: de resultaten van onderzoek wezen dat uit en de commissie nam terzake zelfs – zij het in kleine letter – een minderheidsstandpunt in haar rapport op (CVEN-rapport, p. 104). De VOG-N kreeg de opdracht mee rekening te houden met het werk van de CVEN. Vanuit die opdracht zijn de expliciete koppelingen van het ontwerp aan het CVEN-rapport te begrijpen, al lijken ze ook meer voor de 'Bühne' dan dat ze inhoudelijk veel voorstellen. Het duidelijkst wordt dat natuurlijk geïllustreerd door de plaatsing van het door de CVEN zo gekoesterde taalkunde-experiment in het handelingsdeel van het examen met een studielast van respectievelijk 12 en 20 uur: het onderdeel telt niet meer echt mee zoals de CVEN wilde en krijgt niet de door de CVEN voorgestelde 10% van de tijd, maar respectievelijk 3% en 4,1%. Het VON-bestuur is van mening dat de strijd om de invoering van taalkunde in VO II maar gestreden moet worden in de arena waar hij *de jure* thuishoort.'

In haar verantwoording rept de VOG-N met geen woord over deze principiële stellingname, laat staan dat zij tegenargumenten levert.

Overigens merkt de VON op dat ook de relatie tussen het examenprogramma en het onderwijsprogramma niet door de VOG-N geproblematiseerd is. Had de VOG-N dit wel gedaan, dan zou zij bemerkt hebben dat het examenprogramma ten minste de sterke suggestie wekt dat alle tijd en aandacht van het onderwijsprogramma nodig is om het examenprogramma te kunnen afwerken (zie de tabellen op p. 19 en 34). (Wellicht ten overvloede: de in de tabellen opgevoerde 'vrije ruimte' kan niet aan vakinhouden besteed worden; zie *Handleiding voor de Vakontwikkelgroepen 2e Fase V.O. 1994*, p. 6.) Tegen deze achtergrond neemt de VON de vrijheid in het volgende onder 3.2.11 ook een ongevraagd advies uit te brengen dat niet betrekking heeft op het examenprogramma maar op het onderwijsprogramma.

3 Het Advies

3.1 De aanvraag

De VON interpreteert het verzoek van de Staatssecretaris een advies uit te brengen over het Advies van de Vakontwikkelgroep Nederlands betreffende

de examenprogramma's HAVO en VWO als een toe te juichen vernieuwing van het adviesbeleid. Tot dusver leek het de gewoonte dat de vakinhoudelijke verenigingen op indirecte wijze in het voortraject het Ministerie adviseerden over belangrijke documenten betreffende het schoolvak (zie de gevolgde procedure bij het CVEN-rapport). Het is verder opvallend dat de adviesvraag niet alleen in algemene zin gesteld is maar dat bovendien een groot aantal specifieke vragen gesteld wordt.

De VON heeft de algemene adviesvraag graag vanuit haar eigen achtergrond willen honoreren (zie par. 1 hierboven). Zij heeft bovendien de specifieke vragen voorzover in haar vermogen lag willen beantwoorden (zie par. 4). Dat betekent dat zij de vragen over het geheel van de programma's (A) buiten haar competentie achtte te vallen. De algemene vragen per vak (B) en de vragen onder C1 zijn allemaal beantwoord. Deze werkwijze heeft enige overlap tussen par. 3 en par. 4 ten gevolge. Voor zover die overlap gelokaliseerd wordt in par. 4 moeten daar de antwoorden geïnterpreteerd worden in de context van par. 3. Voorafgaand aan de vragen uit de bijlage worden de vragen uit de Adviesaanvraag zelf beantwoord.

Ter toetsing van de inhoud van zijn advisering heeft het VON-bestuur op 13 februari 1996 een ledenraadpleging georganiseerd. Op basis daarvan is de advisering bijgesteld.

3.2 Het VON-advies

De VON adviseert:

3.2.1 Voor het vak Nederlands twee examenzittingen te handhaven: schrijven en lezen;

Argumentatie

- De onoverkomelijke problemen van de algemene regeling 'ce + se = eindcijfer' verdwijnen. (Vgl.: 'De Vakontwikkelgroep-Nederlands stelt met de meeste nadruk vast dat een dergelijke verhouding een desastreus «backwash»-effect zal hebben op het onderwijs-Nederlands in de bovenbouw van het HAVO (en het VWO) (...)'. Advies, p. 8.)
- Hiermee geeft de overheid een krachtig signaal over het grote belang van moedertaal/Nederlands in het onderwijs.
- Een uit het oogpunt van de geschiedenis van het moedertaalonderwijs waardevolle traditie verdient het te worden bewaard ook al wordt daarmee de bureaucratische neiging tot formele harmonisering beperkt.

3.2.2 *de voorstellen met betrekking tot het werkstuk uit het concept van de VOG-N van 14 juli 1995 te handhaven;*

Argumentatie

- Een krachtige ondersteuning van de beoogde vakoverstijgende vernieuwingen in VO II.
- Een door de meerderheid van de Neerlandici gewenste vernieuwing die slechts afgewezen wordt vanwege de ermee samenhangende taakverzwaring.
- Voor de taakbelasting van de docenten Nederlands zal toch een oplossing gevonden moeten worden. Dan kan dit probleem mooi meegenomen worden.

3.2.3 *de vaststelling door de CEVO van een onderwerpsgebied voor het centraal examen leesvaardigheid te schrappen;*

Argumentatie

- Het voordeel van de ondersteunende werking voor dat deel van de schoolbevolking dat over onvoldoende algemene kennis over de dominante Nederlandse cultuur beschikt, weegt niet op tegen het nadeel van de homogeniserende werking in de hele schoolbevolking.
- Voer, met het oog op een bepaald doel, geen veranderingen door als niet empirisch vastgesteld is dat dat doel ook gehaald wordt met die verandering.
- Het voorstel om voor HAVO een ander onderwerp vast te stellen dan voor VWO met als argument dat er anders onvoldoende mogelijkheid tot differentiëren gegarandeerd kan worden, toont aan dat de VOG-N zelf ook beducht is voor de homogeniserende werking van het voorstel.
- Het voordeel van dezelfde (?) voorkennis bij alle (?) leerlingen weegt niet op tegen het nadeel voor de leerlingen om één (of zelfs twee?) jaar steeds met hetzelfde onderwerp bezig te moeten zijn en niet tegen het nadeel van de aanslag op de professionele autonomie van de docent.
- Zie het advies van het VON-bestuur op de juli-versie van het Examenprogramma in de VON-Info in Moer 1995•5, p. 260-263.

3.2.4 *geen eindterm met betrekking tot het onderdeel kennis over taal en taalverschijnselen op te nemen;*

Argumentatie

- Als een voorgestelde eindterm een logische (?) voortzetting en uitbreiding is van een kerndoel uit de basisvorming, impliceert dat, zonder nadere argumentatie, niet dat hij dan ook ingevoerd moet worden voor het HAVO/VWO.
- De voorgestelde omvang is dermate marginaal dat de te besteden tijd in de schoolse context als verloren en ineffectief moet worden beschouwd.
- Dat een leerling 'in enkele uren studietijd' (p. 38) een 'genuanceerd inzicht in taalvariatie' (ib.) en in de 'waarde van de standaardtaal' (ib.) zou ontwikkelen lijkt een uiterst twijfelachtige uitspraak.
- Slechts een nauwkeurige evaluatie van de effecten van de basisvorming op dit terrein kan argumenten leveren om te beslissen over de noodzaak van invoering van deze eindterm.

3.2.5 *de omvang van het domein mondelinge taalvaardigheid met vijf procent uit te breiden en de discussie als toetsvorm tijdens het schoolonderzoek in ieder geval voor te schrijven en de uiteenzetting te schrappen;*

Argumentatie

- Dat leidt tot een effectievere besteding van die tijd.
- Dat doet meer recht aan de grote behoefte aan vaardigheid en dus onderwijs op dit terrein zoals die uit onderzoek blijkt.
- Het schrappen van de uiteenzetting voorkomt de handhaving of hernieuwde opbloei van de traditionele, schoolse spreekbeurt.

3.2.6 *de kwalificatie 'met een erkende literaire kwaliteit' uit eindterm D.1.1 te laten vallen;*

Argumentatie

- Om te voorkomen dat alleen de canonische literatuur aan de orde kan komen, heeft deze kwalificatie de VOG-N er kennelijk toe genoopt in de toelichting op de leeslijst onder het vierde liggende streepje de docent te laten oordelen over wat onder 'erkende literaire kwaliteit' verstaan moet worden. Dat opent de mogelijkheid extra-literaire criteria als bijvoorbeeld moraal, religiositeit en fatsoen als literaire criteria te introduceren. Dat nadeel weegt niet op tegen het voordeel dat de canon 'opengebroken' wordt.
- Door de kwalificatie weg te laten wordt het zelfde effect bereikt en is 'het vierde liggende streepje overbodig.

- De weglating biedt meer ruimte voor de vernieuwing van het letterkunde-onderwijs die de voorgestelde eindtermen mogelijk maken.

3.2.7 *domein D als 'literatuur en Nederlandse letterkunde' te benoemen;*

Argumentatie

- Het valt niet in te zien dat de eindtermen voor literaire ontwikkeling en literaire begrippen alleen bereikt kunnen worden aan de hand van oorspronkelijk in de Nederlandse taal geschreven werken. Als de door de VOG-N voorgestelde domeinbenaming een verborgen legitimeringsgrond kent - voorstelbaar maar daarmee niet ten principale acceptabel ware: overdracht van het nationale erfgoed; bijdrage aan de vorming van een nationale identiteit - dan dient die in de toelichting geëxpliciteerd te worden.
- Het simpele feit dat concentratie op de Nederlandstalige literatuur mogelijk is, biedt onvoldoende legitimering om die concentratie dan ook te realiseren.

3.2.8 *de 10%-regel in de inrichting van het examen leesvaardigheid te schrappen;*

Argumentatie

- De toetsing van de leesvaardigheid mag niet contamineren met die van de spel- en grammaticale formuleervaardigheid.
- Door de regel krijgen spel- en grammaticale formuleervaardigheid een disproportioneel accent.
- Leerlingen voor wie het Nederlands niet de moedertaal is worden door deze regel extra getroffen.

3.2.9 *de Toelichting op het examen schrijfvaardigheid in de richting van een procesgerichte didactiek te herschrijven;*

Argumentatie

- Geef aan wat revisie is in het kader van een 'peer response'-didactiek.
- Beperk de beschrijving van de mogelijkheden van elektronische systemen voor tekstverwerking voor wat betreft het reviseren niet tot vorm- en verzorgingsaspecten.

3.2.10 *gebruik van het woordenboek toe te staan bij de toetsing van leesvaardigheid en schrijfvaardigheid;*

Argumentatie

- Het gebruik van informatiebronnen bij lezen en schrijven is functioneel en behoort tot de in de Basisvorming aangeleerde vaardigheden.
- Gebruik van het woordenboek komt tegemoet aan de specifiek problemen van leerlingen voor wie het Nederlands niet de moedertaal is.

3.2.11 *zodanige maatregelen te nemen dat er een vakinhoudelijke vrije ruimte ontstaat waarin docenten hun persoonlijke voorkeuren voor bepaalde vakonderdelen of onderwerpen kunnen volgen. Die voorkeuren betreffen vaak door leraren belangrijk en interessant gevonden onderwerpen zoals kennis van taal en taalverschijnselen of poëzie, al lopen de opvattingen daarover uiteen.*

4 De vragen

4.1 *Vragen uit de Adviesaanvraag*

4.1.1 *Zullen deze programma's leiden tot een adequate aansluiting op het vervolgonderwijs?*

Voor zover de VON het vanuit het moedertaal-onderwijs kan overzien verwacht ze dat de aansluiting op het vervolgonderwijs in vergelijking met de huidige praktijk zeker zal verbeteren. Die verwachting wordt gevoed door het sterke accent dat het programma legt op de instrumentele vaardigheden. Daarbij merkt de VON overigens op dat dat ten koste gaat van het literatuuronderwijs (dat naar verwachting op veel scholen gehalveerd wordt, zie ook p. 37). Of een betere aansluiting dat verlies waard is, is een moeilijke kwestie. Vanuit economisch perspectief ligt een positief antwoord voor de hand, vanuit een cultureel een negatief. Niet voor niets merkt de VOG-N (p. 38) op: 'Kennis van de Nederlandse cultuur in het algemeen en literatuur in het bijzonder is onmisbaar als referentiekader voor een brede algemene vorming.' In het kader van deze Adviesaanvraag wordt dit dilemma nergens geïdentificeerd.

4.1.2 *Wordt op een juiste wijze aandacht besteed aan emancipatorische en multiculturele aspecten?*

Noch de tekst van de examenprogramma's, noch die van de verantwoording gaan expliciet in op de emancipatie van wie of welke groep dan ook. Uit de beschrijving van de werkwijze (p. 42) blijkt dat emancipatorische aspecten niet opgenomen zijn geweest in de richtvragen die de VOG-N heeft

gehanteerd. Geen aandacht voor de emancipatorische aspecten van onderwijs vindt de VON in principe een gemiste kans waardoor zij geneigd is de gestelde vraag negatief te beantwoorden. Aan de andere kant acht zij de emancipatorische aspecten van het (moedertaal)onderwijs eerder een curriculair probleem dan een examenprogramma-probleem (zie par. 1).

Aan de multiculturele aspecten van het onderwijs besteedt de tekst van de programma's en de verantwoording slechts op enkele punten expliciete aandacht:

- de opmerking dat 'de migrantenliteratuur die in toenemende mate in het Nederlands geschreven beschikbaar komt, de aandacht verdient' (p. 30);
- de literatuur en cultuur van de taalgebieden waar de moderne vreemde talen gesproken worden;
- de problemen van NT2-leerlingen.

Ook de multiculturele aspecten werden niet door de eerder genoemde richtvragen gedekt.

De VON is van mening dat multiculturaliteit evenals multi-ethniciteit en meertaligheid boeiende uitdagingen stellen aan school en maatschappij en als zodanig de volle aandacht verdienen, niet alleen in problematiserende zin. Maar ook hier geldt dat deze aspecten meer te maken hebben met het curriculum dan met een examenprogramma. Overigens merkt de VON in dit verband op dat de hierboven onder het eerste liggende streepje aangehaalde opmerking door een oppervlakkige analyse lijkt te zijn ingegeven omdat in dat verband de Vlaamse literatuur bijvoorbeeld niet wordt genoemd.

4.1.3 *Sluiten de programma's voldoende aan bij de interesses van de jeugd?*

Het is uiterst lastig om voor de groep leerlingen die de bovenbouw van het HAVO en VWO bevolkt, in algemene termen over de interesses van de jeugd iets te zeggen: daarvoor is die groep te divers in haar oriëntaties. Bovendien is het maar sterk de vraag of de belangen van de institutie school niet ten principale haaks staan op de interesses van de jeugd en haar (sub)cultuur. Voor het moedertaalonderwijs leert de ervaring dat weinig leerlingen uit eigen interesse bijvoorbeeld literatuur lezen. Als de maatschappij dan toch van de jeugd verlangt dat ze kennis maakt met de literatuur, zit er voor de school niet veel anders op dan de leerlingen daartoe te dwingen, ook al hebben ze er geen belangstelling voor. Overigens maken de geformuleerde eindtermen het volgens de VON zeker goed mogelijk door de keuze van een moderne vormgeving van

het moedertaalonderwijs een groot deel van die spanning weg te nemen en dan niet alleen bij literatuuronderwijs. Opnieuw eerder een kwestie van het curriculum dan van het examenprogramma.

4.2 *Algemene vragen per vak: Nederlands (B)*

4.2.1 *Is het programma haalbaar voor de gemiddelde leerling, gezien de beschikbare studiebelastingen?*

Zolang er weinig of geen duidelijkheid bestaat over het niveau waarop de eindtermen in het examen getoetst worden is deze vraag niet adequaat te beantwoorden.

4.2.2 *Is het programma haalbaar voor de leraar gezien formatie/taakbelasting?*

Nee, volstrekt niet.

4.2.3 *Is er vakinhoudelijke/vakdidactische nascholing nodig? Zo ja, welke?*

Ja, met name op het gebied van:

- onderwijs in de mondelinge taalvaardigheid, vooral het discussie-onderwijs en de beoordeling daarvan;
- de beoordeling van dossiers in het algemeen en die van het leesdossier in het bijzonder;
- de procesgerichte aanpak van schrijfvaardigheids-onderwijs;
- moderne vormgevingen van moedertaalonderwijs;
- geïntegreerd onderwijs in het Nederlands als T1 en T2 met speciale aandacht voor het gebruik van Nederlands als instructietaal;
- intercultureel taal- en literatuuronderwijs.

4.2.4 *Is invoering per 1 augustus 1998 mogelijk?*

Als aanzet waarschijnlijk wel, al zal de volledige implementatie een à twee decades kosten.

4.2.5 *Is er voldoende onderscheid tussen VWO en HAVO, in relatie tot de onderscheiden wensen van WO en HBO?*

Op gezag van de VOG-N (p. 39) neemt de VON aan dat het vervolgonderwijs aan HAVO- en VWO-leerlingen dezelfde eisen stelt op het gebied van taalvaardigheid.

4.2.6 *Zijn relevante algemene vaardigheden in voldoende mate in het programma opgenomen? Is er evenwicht tussen de componenten kennis, inzicht en vaardigheid?*

Over het algemeen wel, al twijfelt de VON eraan of

er voldoende aandacht is voor de mondelinge taalvaardigheid, met name de discussie. Of er een evenwicht - zo dat om welke reden ook wenselijk zou zijn - tussen de componenten kennis, inzicht en vaardigheid bestaat, is zonder nader aangeduid criterium niet te beoordelen.

4.2.7 Is het programma actueel?

De portee van deze vraag ontgaat de VON.

4.2.8 Is het programma uitvoerbaar met de bestaande middelen i.v.m. eventueel vereiste hulpmiddelen?

Afgezien van de noodzakelijk bouwkundige aanpassingen van de scholen (studiehuis) is het programma uitvoerbaar met de bestaande middelen, al zal, zolang er geen nieuwe aan het programma aangepaste methoden zijn verschenen, er een aanzienlijke extra inspanning in termen van tijd en energie van de docenten gevraagd worden.

4.2.9 Is het onderscheid centraal/schoolexamen adequaat?

Nee, zie 3.2.1.

4.2.10 Is voldoende afgestemd met andere relevante vakken?

Volgens de VOG-N is er concreet afstemming gerealiseerd met CKV1 en met moderne vreemde talen (zie p. 40). De VON acht het een gemiste kans dat er niet of nauwelijks aandacht is besteed aan 'Nederlands' bij andere vakken.

4.2.11 Acht u het programma overladen? Zo ja, wat zou geschrapt kunnen worden?

Het programma is niet overladen in relatie tot de leerbehoeften en -inspanningen van leerlingen, maar wel in relatie tot de taakbelasting van de docent.

4.2.12 Heeft het voorstel in voldoende mate de vorm van een uitgewerkt examenprogramma?

Ja.

4.2.13 Is het programma een voldoende basis voor het centraal examen?

Het programma kan een voldoende basis aan het centraal examen bieden.

4.2.14 Geeft het programma een voldoende sturing aan het schoolexamen? En ook voldoende vrijheid bij de inrichting van het schoolexamen?

Naar het oordeel van de VON geeft het program-

ma te veel sturing aan het schoolexamen en biedt het onvoldoende vrijheid bij de inrichting van het schoolexamen.

4.2.15 Is het programma een voldoende basis voor de ontwikkeling van leerplannen en leermiddelen?

Ja.

4.2.16 Wat is uw oordeel over de vakspecifieke aanbevelingen die de stuurgroep doet in de begeleidende brief van 6 december 1995?

De VON ondersteunt de aanbeveling die de Stuurgroep in de begeleidende brief van 6 december 1995 doet met betrekking tot het vak Nederlands, maar wil de reikwijdte ervan uitbreiden tot het VWO.

4.3 Specifieke vragen per vak: Nederlands (C)

4.3.1 Wat is uw oordeel over de toetsing van schrijfvaardigheid in de vorm van een gedocumenteerde tekst?

Het oordeel van de VON over toetsing van schrijfvaardigheid in de vorm van een gedocumenteerde tekst is positief.

De VON is van mening dat deze vorm beter aansluit op het vervolgonderwijs dan het huidige opstel.

Ten aanzien van de keuze van het onderwerp resp. het onderwerpsgebied heeft de VON een voorkeur voor vaststelling door leraar en leerling in onderling overleg.

4.3.2 Is naar uw oordeel de invoering van de voorgestelde toetsing van mondelinge taalvaardigheid haalbaar?

Ja. Overigens adviseert de VON in de toelichting op p. 9 de uiteenzetting weg te laten. Handhaving van de uiteenzetting zoals hier omschreven zal, zo vreest de VON, al te gemakkelijk leiden tot handhaving van de 'traditionele spreekbeurt', d.w.z. een uiteenzetting zonder 'vragen na'.

4.3.3 Wat is uw oordeel over de mening van de vakontwikkelgroep dat een andere weging c/e/se nodig is?

Alleen al op grond van de te verwachten backwash-effecten vindt de VON het onaanvaardbaar dat leesvaardigheid voor 50% het eindcijfer bepaalt. Anders dan de VOG-N zoekt de VON een oplossing voor dit probleem in het handhaven van twee examen zit-tingen.

4.3.4. *Is naar uw oordeel in het examenprogramma zelf voldoende samenhang gezocht met andere vakken waar het de taalvaardigheid betreft?*

De VON heeft 'in het examenprogramma zelf' geen expliciete verwijzingen naar 'samenhang' met andere vakken kunnen ontdekken.

4.3.5. *Is naar uw mening voldoende samenhang aangebracht met andere vakken waarin literatuur voorkomt (CKVI en moderne vreemde talen)?*

Voor zover gelijke vormgeving van het onderwijs onder het begrip 'samenhang' valt, is de vormgeving van CKVI en moderne vreemde talen mogelijk te interpreteren als een poging samenhang aan te brengen.

4.3.6. *Wat is uw oordeel over het vooraf door de CEVO aangeven van een onderwerpsgebied voor het centraal examen leesvaardigheid?*

De VON is tegenstander van centraal vastgestelde onderwerpsgebieden (zie 3.2.3).

4.3.7. *Acht u het voorgestelde leesdossier bij literatuur haalbaar voor leraar en leerling?*

Ja.

ALGEMENE LEDENVERGADERING

zaterdag 11 mei 1996

Hogeschool Domstad te Utrecht

13.00-14.30 uur

In tegenstelling tot de aankondiging in Moer 1996•I vindt de Voorjaarsledenvergadering van de VON plaats op **zaterdag 11 mei 1996** in Hogeschool Domstad, Koningsbergerstraat 9 te Utrecht (NS-station, tien minuten lopen vanaf uitgang Jaarbeurszijde). VON-leden worden hiermee van harte uitgenodigd aan de vergadering deel te nemen. De vergadering begint om 13.00 uur en zal tot 14.30 uur duren. De voorlopige agenda ziet er als volgt uit:

- 1 Opening
- 2 Notulen najaarsledenvergadering 1995
- 3 Ingekomen stukken en mededelingen
- 4 Jaarverslag van de secretaris
- 5 Financieel verslag van de penningmeester
- 6 Contributie
- 7 Bestuurswisseling en rooster van aftreden
- 8 Strategische samenwerking met derden
- 9 Rondvraag
- 10 Sluiting

Wie aan de vergadering wil deelnemen en/of de stukken wil ontvangen wordt verzocht dat door te geven aan de secretaris van de VON.

AANVRAAGVERHELDERING

LEERPLANAANVRAAG

VON/NVORWO

zaterdag 11 mei 1996
Hogeschool Domstad te Utrecht
10.00-12.00 uur

Sinds 1991 is door een ontwikkelgroep van PABO-docenten rekenen-wiskunde & didactiek gewerkt aan een publikatie over het opleiden van leraren basisonderwijs op het gebied van rekenen en wiskunde. Het resultaat van dit werk is het boek 'Proeve van een nationaal programma voor rekenen-wiskunde & didactiek op de pabo' (uitgave SLO/NVORWO). Om de resultaten van dit ontwikkelingswerk ook ten goede te laten komen aan andere vakken hebben de VON en de Nederlandse Vereniging tot Ontwikkeling van het Reken/Wiskunde Onderwijs NVORWO bij het Instituut voor Leerplanontwikkeling SLO een leerplanaanvraag ingediend. Die aanvraag beoogt de ontwikkeling van een curriculumdocument waarin vakinhoudelijke en vakdidactische inzichten goede komen aan de ontwikkeling van opleidingsconcepten en opleidingsdidactieken. Dit gebeurt in relatie met de ontwikkeling van het profiel van de leraar basisonderwijs. De ervaringen die bij rekenen-wiskunde zijn opgedaan zijn daarbij het uitgangspunt. In het nu aangevraagd project wordt geprobeerd deze ervaringen ook vruchtbaar te maken voor Nederlands en wereldoriëntatie. Voor de VON liggen er duidelijke lijnen met haar uitgangspunt van latidunineel moedertaalonderwijs. Dat houdt in dat alle onderwijsgevenden altijd ook moedertaalonderwijsgevenden zijn.

Op 11 mei vindt er, voorafgaand aan de Voorjaarsledenvergadering van de VON, een aanvraagverhelderingsbijeenkomst plaats waarvoor met name VON-leden die werkzaam zijn op de PABO van harte zijn uitgenodigd. Het is de bedoeling bij die gelegenheid in samenspraak met vertegenwoordigers van de NVORWO en de SLO te komen tot een nadere bepaling van doelstellingen, werkwijze en beoogd produkt van het aangevraagde project.

Wie aan deze aanvraagverhelderingsbijeenkomst wenst deel te nemen en/of de stukken daarvoor

wenst te ontvangen wordt verzocht dat door te geven aan de secretaris van de VON.

Wie op dezelfde dag 's middags wenst deel te nemen aan de Algemene Ledenvergadering van de VON (zie hierboven) wordt van harte uitgenodigd ook deel te nemen aan een gemeenschappelijke lunch van 12.00-13.00 uur. Deelname aan de lunch graag doorgeven aan de secretaris.

Middelaar, 22 februari 1996

Sjaak Kroon

Noot

- 1 Bedoeld wordt 'dat een minister behoedzaam moet zijn bij het hanteren van algemene doelstellingen als eisen van deugdelijkheid in examenprogramma's. Hij is immers gebonden hierbij de vrijheid van richting van het bijzonder onderwijs in acht te nemen'. (CVEN-rapport, p. 186)